

Dosedanja prizadevanja slovenske etnologije na področju spomeniškega varstva, prostorskega planiranja in odnosov med arhitekturo in etnologijo

Slovenski etnologi so v okviru posvetovanj Slovenskega etnološkega društva pogosto načelnjali vprašanja varstva etnoloških spomenikov, prostorskega planiranja in odnosov med arhitekturo in etnologijo. V zadnjih letih je bilo teh posvetovanj veliko, morda bi rekli, da jih je bilo že kar dovolj. Z vseh mogočih zornih kotov so bila osvetljena teoretična vprašanja. Zato je po svoje zelo ilustrativno mnenje Petra Fistra, ki je na koncu svojega prispevka na enem zadnjih posvetovanj Slovenskega etnološkega društva o arhitekturni dediščini in odnosu do sodobnega stanovanjskega načrtovanja (Ljubljana, januar 1981) zapisal: »Upam, da je to eno zadnjih teoretičnih 'posvetovanj' in da bomo na prihodnjem lahko razpravljali o izkušnjah — ne več o teoriji.«

Po tehtnosti in obsegu, zlasti pa po udeležbi tako etnologov kot arhitektov, tudi nekaterih umetnostnih zgodovinarjev izstopata dve posvetovanji:

— Okrogla miza o odnosu med etnologijo in arhitekturo, 20. 11. 1979 v razstavišču Rihard Jakopič v Ljubljani in

— Posvetovanje o slovenskem muzeju na prostem ter odnosu slovenske etnologije do arhitekturne dediščine in sodobnega stanovanjskega načrtovanja, 20. 1. 1981 v dvorani SAZU v Ljubljani.

Izhodišče za okroglo mizo »Etnologija — arhitektura« so bile nekatere zaključene akcije prenove (Koštabona, Radovljica, zlasti Izola) in pa osebna razmišljanja nekaterih etnologov in arhitektov o odnosu med strokama. Prav ta razmišljanja pa so pokazala, da še vedno ne moremo govoriti o enakopravnem odnosu med strokama in o skupnem tvornem načrtovanju. Vse preveč je bilo še najrazličnejših »apelov«, kaj vse bi lahko etnologi zbrali ali raziskali za arhitekta. Menda najbolj skupno je bilo spoznanje obeh strok, da »etnologija daje odgovore o zakonitostih kontinuitete razvoja odnosov med

človekom, načinom življenja in arhitekturo«. Sicer pa je celotno posvetovanje izzvenelo v teoretično razglabljanje in poudarjanje družbenega statusa ene in druge stroke. (Celotno gradivo s posvetovanja, diskusijo in komentarji je objavljeno v Glasniku Slovenskega etnološkega društva 20/1980, št. 1 in št. 3.)

Ko smo že upali, da bo posvetovanijska mrzlica nekoliko pojenjala, je delovna skupina etnološkega društva za spomeniško varstvo in prostorsko planiranje pripravila januarja 1981 naslednje široko zastavljeno posvetovanje o dveh sklopih vprašanj: o muzeju na prostem (t.i. skansnu) in o odnosu slovenske etnologije do arhitekturne dediščine in sodobnega stanovanjskega načrtovanja. V okviru drugega sklopa vprašanj je bil govor o prenovi mestnih in nemestnih območij. Razpravljanja o muzeju na prostem so po nekaj letih privlekla iz naftalina že razrešeno dilemo »za« ali »proti« »vseslovenski razstavi ljudske arhitekture« na enem mestu. Slovenska etnologija se je namreč že pred leti izrekla za rešitev, da je reševanje primerov pretekle bivalne kulture (in gospodarskih stavb) v njihovem prvem avtentičnem kulturnem okolju z vidika strokovnih izhodišč edino sprejemljivo. Zdi pa se, da je to priljubljena tema za razpravljanje, za ljudi zunaj stroke pa izredno zanimiva akcija, ko se »hišice« prevažajo z vseh koncev Slovenije na skupno počivališče (navje?). Ob tem se seveda vsiljuje misel, ali morda tudi marsikateri načrtovalci našega prostora komaj čakajo, da zadovoljijo strokovne kroge in druge Slovence, ki jim je še kaj do identitete kulturne krajine z argumentom: Saj imate skansen in tam je zdaj vse ohranjeno!

Na posvetu je bilo prebranih 17 referatov in krajsih prispevkov, videli pa smo tudi diapozitive z izleta slovenskega muzealca v ZDA. Po obeh sklopih vprašanj se je razvila živahna razprava (Glej Glasnik Slovenskega etnološkega društva 21/1981, št. 3, izšel februarja 1982). Gle-

de muzeja na prostem je bila v diskusiji ponovno potrjena misel, da taka oblika predstavitve ljudske arhitekture ne bi bila primerna. Kot zelo pomemben je bil izpostavljen tudi finančni vidik problema. Razpravljalci so se zavzeli za načrtnije reševanje tega fonda v okviru načrtov prenove ali v okviru raznih vaških muzejskih zbirk (tudi zbirke krajevnih skupnosti), za kar imamo že nekaj konkretnih in predvsem spodbudnih rezultatov. Peter Krečič je vprašanje skanska povezal z izkušnjami v Breginju. »Imamo bridke izkušnje iz Breginja, kjer me je najbolj motila odločitev, da bomo en objekt ohranili, druge pa odstranili in zgradili nove zgradbe. Bojim se, da v tem trenutku ideja skanska zveni takole: naredimo skansen, potem pa opravimo s kulturno dediščino tako, kot smo naredili v Breginju. Prav zato se mi vprašanje v kontekstu družbenega trenutka zdi tako pomembno.« Ohranjanje arhitekturnih kompleksov v njihovem naravnem okolju je najbolj sprejemljiva oblika tudi z vidika izobraževanja. Posledica pomanjkanja zgodovinskega načina mišljenja je vzrok slabemu odnosu do arhitekturne dediščine.

Veliko manj pa je bila živa razprava o prispevkih, ki so govorili o prenovi mestnih in nemestnih območij. Morda je temu krivo tudi dejstvo, da sta bila med vsemi številnimi referenti le dva etnološka. Zato se je diskusija močno vzvala in ni imela tiste sočnosti kot po dopoldanskim referatih o muzeju na prostem. Morda je vnesel še največ »zanimivosti« (seveda negativne) Tone Cevc, ki je Ivanu Sedeju pojasnjeval nekatere podrobnosti o pastirski kulturi, nanašajoč se na zanimiv Sedejev referat o prenovi in poskusu strukturalnega vrednotenja počitniške in planšarske arhitekture v kontekstu varstva spomenikov.

Posvetovanje je izzvenelo v spoznanju, da bi ob načrtih prenove mestnih in nemestnih naselij morali strokovnjaki (predvsem etnologi, tudi ar-

hitekti) razmišljati, kaj si človek v okolju želi. »Običajno se govori o neki prostorski trgovski poti, ki je nekakšna paša za turiste, namenjena komercialnemu izrazju. V imenu komerciale je moč priti do denarja, v imenu komerciale se tam začne kaj premikati. Kdo si to želi, kdo in

komu to vsiljuje in na kakšen način, v kakšnih relacijah? Ali je mogoče to že »molitveni obrazec«, ki ga določene strukture ponavljajo druga za drugo, ne da bi sploh mislile na to, da bi v našo prenovo morali vnesti novo noto, nekaj izvirnega, izhajajočega iz konkretnih prob-

lemov.« Ob koncu posvetovanja je bila izvoljena še ena komisija, ki bo kljub vsem ugovorom še enkrat pretresla vprašanja slovenskega muzeja na prostem. Torej: čez nekaj let spet nasvdenje, seveda na isto temo!